

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ioannis Tollenarii Brvgensis e Soc. Iesv Specvlvm
Vanitatis Sive Ecclesiastes Solvta Ligataq. Oratione
Dilvcidatvs**

Tollenaer, Jean de

Antverpiæ, 1635

Sectio Prima.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68633)

SPECULI
VANITATIS
ECCLESIASTAE
CAPVT SECVNDVM.

SECTIO PRIMA.

ECCLESIASTES.

VERS. I. Dixi ego in corde meo : Vadam, &
affluam deliciis, & fruam bonis. Et vidi quòd
hoc quoque esset vanitas.

2. Risum reputaui errorem : & gaudio dixi:
Quid frustra deciperis?

METRICA PARAPHRASIS.

DICEBAM : Si tanta moues fastidia, Phæbe,
Si tantum Sophia munera fellis habent ;
Ite leues hedera, contracta premia frontis,
Docta que cingis tempora, Daphni vale.
Nil mihi vobiscum est, Helicon & Cyrrha valete,
Vnda que, quam fodit pes volitantis equi.
Este procul cura, durum genus ; ite Camæna :
Pulpita cum libris in mare ferte Noti.
Tu que ades, ô domitrix curarum, blanda voluptas,
Tu que ô Bacche pater ; iam tua castra sequor.
Sparge merum pateris, laticem que inuerge sacratum ;
Latitiæ facimus, sparge Lyæ merum,

Ipsa

Ipsa Venus nato veniat comitata, volentque
 Hanc circum teneri, ludicra turba, ioci.
 Quid moror hic fragilis decerpere lilia vite,
 Dum roseis etas vernat amœna genis?
 Euge anime, Assyriâ madeant tibi tempora nardo,
 Et croceo stillet mollis ab imbre coma:
 Euge, sonent citharæ, digitoque impulsa loquaci
 Dulce animet carmen fila canora lyræ.
 Euge dapes dapibus, Saliaribus aduice mensis,
 Eoi prædas Occiduique maris.
 Murena lactes, cerebellaque phasidos, & que
 Regia Iunonis fercla ministrat auis,
 Ambrosiæque fauos, quos educat Indica canna:
 Non faciunt stomacho fercula trita meo.
 Sic ego deliciis satur, impuraque Diones
 Victima, lenæo gurgite mersus eram,
 Ut sese, plaudensque alis, & flumine mersans
 Proluit Icario sidere tactus olor;
 Et velut amphibius liquido sub gurgite gemmas
 (Quas pascunt rores, factaque concha parit)
 Scrutatur Malabar: sic gurgite deliciarum
 Mortalis voti rebar inesse caput.
 Hei mihi, quàm falsâ luduntur imagine sensus!
 Irrita quàm vanum somnia mittit ebur!
 Non hic norma boni, non vite summa beata,
 Non saties voti, non adamata quies.
 Ergo vbi lux pulsâ sese extulit aurea nocte
 Ingemui laqueis implicuisse caput.
 O fallax Siren! ô perfida lena, voluptas!
 Hei mihi, quot blandâ nubila fronte tegis!
 Sub risu abscondis lacrymas, sub melle venenum,
 Ut celant Paphie spinea tela rosæ.

Quid

Quid Cytherea iuuat, si seuius odit amando,
 Aspera blanditiis, ac truculenta iocis?
 Quid profunt Regum, dispendia dulcia, mense,
 Quod fuit in votis, si venit inde minus?
 Quidve voluptatis suco delusa sagina,
 Si quantum hæc pœna, non habet ipsa fames?
 Nectare & ambrosiâ pascantur, & ilia tendant,
 Tantale siue tuis, siue Corinthe tuis;
 Proxima deliciis iungunt fastidia gressum,
 Porrigit atque epulis nausea lassa manum.
 Et tamen est aliquis, qui suspicit Orgia mundi?
 Qui celebrat mediis ludicra festa malis?
 Non benè sollicito veniunt de pectore risus,
 Non benè mœrenti fingitur ore iocus.
 Sardoæ veluti mala gramina pastus arator
 Ridet, & in risu tristia fata trahit:
 Sic risus perimunt, humanaque gaudia fallunt,
 Et restat Nemesis scena pianda manu.
 Frange toros, cape sarta, iocos sere, cinnama sparge,
 Prome dapes, induc Cyprida, plaude choros;
 Exiget & Bromius pœnas, & seua Dione,
 Et magè nequitia conscia corda sue.

PROSA EXEGESIS.

SAPIENTER est illud à D. Bernardo pronuntiatum: Bernard.
 Nulla verior miseria, quàm falsa lætitia. Postquam lib. de G. rat.
 enim diu hominem beatitatis cupidum umbris, ac & lib. arb.
 ventis, & inani specie lactauit, tandem ieiunum ac famelicum, ne dicam cicutâ aut herbâ Sardonicâ, ceterisque noxiis repletum, & à beatitatis metâ, quam sibi præfixerat, longissimè aberrantem destituit. Expertus Voluptas
 est hoc magno suo malo noster Ecclesiastes, cui aptari Salomonem
 I enervauit.
 possunt

Seneca
Consolat.
ad Helui.

3. Regum
11, 3.

Cant. 6, 7.

Hierony.
Epist. 132.
ad Vitale.

Delius li-
bro 1. Disq.
Magic. c. 5.
Eccli. 47.

Cleopatra
luxu.

Vide Lipsij
Admiran-
da li 4. c. 7.

possunt illa Senecæ verba de C. Cæsare, quem, inquit, natura videtur edidisse, vt ostenderet, quid summa vitia in summâ fortunâ possent. Postquam enim superbissima illa opera templi ac palatij ad miraculum vsque excitasset, & in summâ rerum omnium affluentiam viueret; tandem otio deliciisque eneruatus, eò turpitudinis prolapsus est, vt non contentus septingentis primariis ac trecentis secundariis vxoribus, innumeras præterea adolescentulas (quas pellices & scorta nominat D. Hieronymus) explendæ libidini suæ surrogarit. Ac demum totus effeminatus, atque à mulieribus in transuersum actus, in omnium vitiorum cæno volutatus est; vsque adeò, vt plusquam belluinâ ingratitude vero Deo, qui tam beneficum se ac liberalem exhibuerat, contempto, vxorum idolis sacrificauerit, & fortasse dæmonibus etiam per magiam sese obligarit. Heu miser! *Dedisti maculam in gloriam tuam.* Et quis scit, an facti pœnitens à Deo misericordiam sis consecutus? Sed quoniam libet optima sperare, aliorum potiùs exempla, quorum funestus fuit exitus, ad explicandam deliciarum vanitatem, & peruersa stultorum gaudia, in medium producam.

Prodeat igitur in præsentibus Cleopatra Ægypti Regina, quæ non tam iure iudicioque, quàm conuiuiorum luxu decertatura ad Antonium venit deliciis luxuque diffluens. Sic autem iter suum instituit. Sedebat in mediâ triremi sub aureâ umbellâ, Deam aliquam representans. Stipabant vndique lectissimæ virgines Nympharum ornatu, quæ aureis thuribus Cydni ripas omni odoramentorum genere perfundebant. Quid multa? Conuiuiorum sumptu prouocans Antonium, inter cetera fercula planè opipara planeque Regia, vnio-

vnionem, quem aure dextrâ gestabat, singulare natura opus, ducentis quinquaginta millibus Philippæorum æstimatum, acri aceto liquefactum absorbit. Sed cum alia fercula huius conuiuij non exprimantur, nos è luxu Romano cetera suppleamus.

Inuentus est aliquando Romæ Cato Censorius, qui post bellum Punicum secundum, conspecto æui sui luxu, publicè questus est, non posse saluam esse urbem, in quâ piscis vnus pluris quàm bos ueniret. nullus is fuit, quem nos barbum aut regulum marinum vocamus. Sed profectò nihil vidisti Cato. Pluris apud posteros tuos fuit nullus vnus, quàm decem boues, ducētis scilicet & quinquaginta Philippicis æstimatus.

Luxus Romanorum.
Lipius de Magnitud. Rom. li. 4. cap. 7.

Sed parua sunt hæc præ Clodij Æsopi tragici histriionis patinâ, quindecim millibus Philippicorum taxatâ, in quâ posuit aues cantu aliquo aut humano sermone vocales, nullâ aliâ inductus voluptate, nisi vt in his imitationem hominis abliguriret. Sed omnium portentosissima fuit ingens illa Vitellij patina viginti quinque millium Philippicorum impensis condita. In hac autem scarorum iecinora, phasianorum & pauonum cerebella, linguas phœnicopterum, murænarum lactes à Carpathio vsque, fretoque Hispaniæ per nauarchos ac triremes petita commiscuit.

Plinius libro 35. cap. 12.

Suetonius Vitellio cap. 13. Plin. li. 35. cap. 12.

Quid nunc reliquam deliciarum pompam explicem? Malo eam è Panegyrico Theodosio recitato discatis. Delicati illi parum se lautos, inquit, putabant, nisi luxuria vertisset annum, nisi hibernæ poculis rosæ innataissent, nisi æstiuâ in gemmis capacibus glacie fælerna fregissent. Horum gulæ angustus erat orbis noster: appositas enim dapes non sapore sed sumptu æstimantes, illis demum acquiescebant, quas extre-

Latinus Pacatus in Paneg.

mus Oriens, aut positus extra Romanum Colchus Imperium, aut famosa naufragiis maria misissent. An plura desideratis? Adiciam in supplementum Nomentanum & Apicium, altissimos nepotum omnium gurgites, cum fastidio in mensis suis omnium gentium animalia recognoscentes. Vide hos eosdem, inquit Seneca, è lectis suis spectantes popinam suam, aures vocum sono, spectaculis oculos, saporibus palatum suum delectantes. Mollibus lenibusque fomentis totum laessitur eorum corpus: & ne nares interim cessent, odoribus variis inficitur locus ipse, in quo Luxuria parentatur.

Seneca de
Beatâ vitâ,
c. 11.

Voluptas
fallax.

Quid tandem videtur? an non hic apex est humanae felicitatis? Dicat is, qui non inani cogitationis gustu imbutus, de deliciis ac voluptatibus philosophatus est, sed iisdem penitus immersus, nil nisi exploratum ac reipsâ compertum scripto consignavit. *Risum*, inquit, *reputavi errorem, & gaudio dixi: Quid frustra deciperis?* Et meritò quidem ita pronuntiauit, nec ob vnam causam. Primùm enim, quantus error est, ab iis rebus sperare felicitatem, quæ non tantùm ita inanes sunt, vt famelicum semper destituant beatitatis appetitum; sed etiam ita perniciosæ, vt funesto tandem exitu lacrymas sint daturæ.

Delicia
inanes &
fallaces.
Isaie 65.
12.

Inanitem deliciarum, & frustratoriam illusionem, diuina illa apud Prophetam Oracula disertè loquuntur. Quia, inquit, *quæ nolui elegistis. Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis.* Et quid mirum? cum ea sibi pabula delegerint, quæ nullâ ex parte infinitæ desiderij nostri capacitati respondent. Itaque videas hos tales inter epulas ac vina pallentes, & inter Musicum concentum futuro exitio suo præago præ-

præficoque gemitu præludentes. Quam enim tandem plerique illorum, quorum antè meminimus, vitæ suæ dedere catastrophæ? Miseram profectò & miserabilem. Quid, obsecrò, voluptates ac libidines Antonio & Cleopatrarum profuerunt, qui rebus desperatis, fortunisque omnibus euersi, violentas sibi manus intulerunt? Nec melior fortuna Vitellium excepit: qui etiam laqueo per Viam sacram raptatus, cœnoque ac stercore conspurcatus, minutissimis tandem ictibus apud Gemonias excarnificatus est. Apicius denique scientiam popinæ professus, cum duos milliones auri cum dimidio comestationibus abligurisset, tandem ære alieno pressus, rationes inspicere coactus est, inuenitque superfuturum sibi centies sestertium: & velut in ultimâ fame victurus, si centies sestertio, id est ducentis quinquaginta millibus Philippicorum vixisset, vitam veneno finiuit. O miserum, cui ducenta quinquaginta millia Philippicorum extrema fuit paupertas!

Altera ratio cur errorem nominarit Ecclesiastes profanum illud gaudium, quod ex usu deliciarum existit, hæc est, quòd deliciae corporis animaque vires prorsus eneruent, ac virtutibus pessumdatis, rectæ rationis lumen extinguant. Fieri enim nullâ ratione potest, ut vbi crapula dominatur, ibi sobriæ cogitationi sit locus. Etenim si Tullio credimus, imò & Augustino, ut maximus est quisque voluptatis motus, ita est inimicissimus Philosophiæ. Congruere enim cum cogitatione magnâ voluptas corporis non potest. Delectatio enim sensum, ait Ambrosius, sensus mentem captiuam trahit. Serpit itaque contagione quadam hoc venenum: nec minori probro, quam exitio, ad imas usque corporis animaque fibras sese insinuat. Quemad-

Sueton. in
Vitellio
c. 17.

Seneca
Consolat.
ad Heluiam,
c. 10.

Voluptas
perniciosa.

Augustinus
li. 4. contra
Julianum
Pelag. c. 14.

Ambrosius
lib. de Pa-
radiso.

Eusebius
Emissenus
Homiliã
de Epipha-
niã.

modum enim, inquit Eusebius Emissenus, quando hu-
more & scabie cutis corporis vitiatur, ex vitio cutis
corruptio carnem exulcerat, ab exulceratione verò car-
nis prurigo titillat; ita per oblectationem malorum
de negligentia proficit culpa, & de luxuria crescit ille-
cebra, & pereuntem perditio plus delectat, quia volu-
ptas transacta non fatiat, sed suo usu magis exercetur
vitiorem cupiditas, quam finitur; & sectatorem suum,
numquam consumenda, consumit.

Delicia li-
bidinem pa-
riunt.

Sed cum omne vitiorum genus in animo velut in
agro deliciis stercoreto, vinoque immodicè irrigato,
instar densæ cuiusdam segetis aut silvæ luxuriet, nihil
tamen vberius crescit, magisque virtutes suffocat, quam
libido: siquidem, teste Hieronymo, esus carniùm, &
potus vini, ventrisque saturitas seminarium est libidi-
nis. Addit Clemens Alexandrinus, ut in re rusticã ma-
neamus, vino efferuescente, mustum iuventutis transi-
lire fines pudoris. Non Ætne ignes, inquit idem Hiero-
nymus, non Vulcania tellus, non Veseus aut Olympus
tantis ardoribus æstuant, ut iuueniles medullæ vino ple-
næ, ac dapibus inflammatae. Quid iuueniles dico me-
dullas? nonne hac arte filia Lot parentis iam ætate gra-
uis nefarios amplexus furata sunt? Audite, ait Orige-
nes, quid perpetret ebrietas: audite, quantum facino-
ris designet temulentia. Ebrietas decipit, quem Sodo-
ma non deceperat: vitur ille flammis mulierum, quem
sulphurea flamma non vsserat. Et hanc tantam pestem
delicias arbitrantur? hanc risum vocant & gaudium?
Melius profectò philosophatus est Ecclesiastes, post-
quam hanc capitalem generis humani pestem magno
suo malo expertus est. *Risum*, inquit, *reputavi errorem, &
gaudio dixi: Quid frustra deciperis?*

Hierony.
lib. 2. in
Iouiniã.

Clemens
lib. 2. Pæ-
dag. c. 2.

Hieron. ad
Furiam.

Orig. in
Genes.
Hom. 5.

Sed

Sed restat tertia ratio, quæ profanum omne gaudium ^{Voluptas à conditione vite nostræ discrepat.} condemnet erroris, quod nimirum in exilio hic degimus, non in patriâ; in valle lacrymarum, non in amœnissimo monte cælestis Sionis. Quod dum plerique mortalium minùs considerant, & obuiis mundi deliciis se passim ingurgitant, ac profanâ voluptatè dissolunt, veræ beatitatis semper expertes, & à cælestis patriæ domicilio extorres, in varios errores, Vlystæis non absimiles, abripiuntur. Aut enim fallacis mundi suadelâ deliniti, ad Sirenum scopulos adhærescunt, aut momentaneâ dulcedine inescati, in Lotophagorum deserto littore computrescunt; aut Circeæ voluptatis poculo fascinati, brutorum stabulis mancipantur. O quantò sapientiùs illi, qui præsentis conditionis & calamitatis suæ conscij, cum exulibus Israëlitis illud Davidicum vsurpant: *Super flumina Babylonis, illic sedimus,* ^{Psal. 136, 1.} *& fleuimus, dum recordaremur Sion.* Et quamuis ad lætitiâ subinde excitentur, illud cum gemitu reponunt: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terrâ alienâ?* ^{tan-} ^{Verf. 4.} tum abest, vt profanis voluptatibus gaudiisque dissoluantur. Quæ cum ita sint, nec quidquam habeant terrenæ voluptates, quo famem desiderij nostri expleant, cum sint vanissimæ; sed potiùs velut Circeum quoddam poculum, aut porcorum siliquæ, animos nostros obbrutescere faciant; cum denique tristissimum hoc exilium nos patriæ cælestis admoneat: illud mihi consultissimum videtur, vt quisquis huius vitæ deliciis se incautus ingurgitat, dum se patriâ extorrem, & velut famelicum ad porcorum siliquas redactum considerat, cum Prodigio Euangelico tandem saniora meditetur, & dicat: *Quanti mercenarij in domo patris mei abundant* ^{Lucæ 15,} *panibus, ego autem hic fame pereor! Surgam, & ibo ad pa-* ^{17.} *trem*

*rem meum, & vitæ prioris errore damnato, repudiatis-
que voluptatum illecebris, ad sanctioris vitæ consilia,
veræque sapientiæ studia me conuertam. Præstitit hoc
Ecclesiastes, dum subiunxit:*

SECTIO SECUNDA.
ECCLESIASTES.

VERS. 3. Cogitavi in corde meo abstrahere à vi-
no carnem meam, vt animum meum trans-
ferrem ad sapientiam, deuitaremque stulti-
tiam, donec viderem, quid esset vtile filiis ho-
minum: quo facto opus est sub Sole numero
dierum vitæ suæ.

METRICA PARAPHRASIS.

O QUAM faciles ille bimater
Delenifico melle Thyoneus
Stolidis fucos oblitit! O quot
Fronte serenâ nubila condit!
Dum letitiæ vult esse parens,
Heu quot lacrymas, quot bella parit!
Aspice Lapithis mota bimembri
Prelia turbâ. Nec Bistonibus
Mitior Euan, cum letitiæ
Furiosa scyphos vertit in arma.
Quid nunc miserum Penthea memorem,
Cui Bassarides thyasos inter
Festosque iocos viscera thyrsis
Laniasse ferunt? frustra Bacchus
Cos ingenij, frustra Suada

Filius